

phet⁴¹⁾. Chrystus zaleca beżeństwo tym wszystkim, którzy „nasłuchując pilnie co im mówi natura i łaska“ usłyszeli wołanie Boże⁴²⁾ i po roztropnym rozważeniu przyjęli je.

Mamy więc w tekście Mt 19, 10—12 wezwanie do życia w beżeństwie i chrześcijańskiego dziewictwa. Ani jednak beżeństwo, ani też dziewictwo nie stanowi według myśli Chrystusa celu samo dla siebie; ale jest jedną z dróg, prowadzących do osiągnięcia najwyższej wartości, jaką jest „Królestwo niebieskie“. Jest to droga nadzwyczajna i wyjątkowa, którą należy obierać z wielką rozwagą i ostrożnością. Aby nią kroczyć trzeba Bożego wezwania, dającego zrozumienie przydatności dziewictwa i beżeństwa dla uświęcenia siebie i drugich — trzeba tego, co nazywamy potocznie powołaniem. Nie jednak nie wskazuje na to, że powołanie to należy utożsamiać z powołaniem do stanu duchownego lub życia w zakonie. Owszem, dotyczy ono także tych, którzy pragnąc poświęcić się sprawie zbawienia, rezygnują wprawdzie z małżeństwa, ale pozostają i żyją w świecie.

Poznań

Ks. MARIAN WOLNIEWICZ

PRZECHOWYWANIE NAJŚWIĘTSZEGO SAKRAMENTU ¹⁾

Ołtarz. Bez ołtarza nie ma ofiary i Eucharystii. Ołtarz, ofiara i kapłaństwo zespoliły się nieodłącznie w ciągu wieków w pojęciu pogan, żydów, a zwłaszcza chrześcijan. Ołtarz już w Starym Testamencie otaczano szczególną czcią. Wyrazem tej czci to choćby psalm 42 „*Introibo ad altare Dei...*“ powstały w atmosferze szacunku dla ołtarza, a także psalm 82 „*Quam dilecta tabernacula tua Deus virtutum...*“, wybranie Aarona i potomków Lewiego, itd.

⁴¹⁾ Comm. in Matth., III, I. P. L. 26, 136.

⁴²⁾ Durand, *Evangile selon s. Matthieu, Verbum Salutis*, Paris 1927, 355.

¹⁾ Artykuł niniejszy dotyczy jedynie sposobu przechowywania Najśw. Sakramentu; kwestia miejsca, gdzie może lub powinien być przechowywany Najśw. Sakrament, zostanie omówiona w jednym z następných numerów.

Świętość i czcigodność ołtarza wzrosła jeszcze bardziej w Nowym Testamencie, a płynie ona z Osoby Ofiarnika Kapłana Jezusa Chrystusa. Tym się tłumaczy ten wielki szacunek, jakim Kościół Katolicki otoczył ołtarz od początku, gdyż on jest symbolem samego Chrystusa i centralnym punktem w kościele.

Dla ołtarza budowano i buduje się katolickie świątynie. W pierwszych wiekach umieszczano w kościołach tylko jeden ołtarz na znak jedności Kościoła z Chrystusem: „Jedno jest Ciało Pana Naszego Jezusa Chrystusa i jeden Kościół, jeden Ołtarz“²⁾.

Z biegiem czasu w świątyniach budowano więcej ołtarzy, często ze względów praktycznych czy koniecznych. I tak w IV wieku pojawiają się ołtarze boczne. W wieku V, wznoszono po kościołach 3 ołtarze na cześć Trójcy św.

Jeżeli chodzi o miejsce przechowywania Najśw. Sakramentu w kościołach to na przestrzeni wielu wieków ulegało ono pewnym zmianom³⁾. Przechowywano więc Eucharystię obok ołtarza, nad ołtarzem w zawieszanych tzw. „gołąbkach eucharystycznych“, w zakrystii, rzadko i dopiero w późniejszych wiekach na samym ołtarzu. Stan taki trwał stosunkowo długo.

Sobór Trydencki nie określił również bliżej miejsca przechowywania Najśw. Sakramentu. Dopiero Rytuał Rzymski, a następnie papież Benedykt XIV, nakazuje przechowywanie Najśw. Sakramentu na ołtarzu.

Ołtarz Najświętszego Sakramentu. O ołtarzu jako miejscu przechowywania Najśw. Sakramentu mówi Kodeks Prawa Kanonicznego w kanonie 1268. Naczelnym nakazem tego kanonu jest to, że Eucharystia winna być przechowywana na jednym tylko, a nie na dwóch równocześnie ołtarzach, w tym samym kościele.

Należy jednak dodać, że dla słusznego powodu np. z racji jakiegoś święta, triduum, 40 godzinnego nabożeństwa, można przejściowo przechowywać Najśw. Sakrament na dwóch ołtarzach, a w kościołach, w których jest wieczna adoracja, można

¹⁾ S. Ignatius, Epist. ad Philadelph. (Migne, P. G., t. 5, kol. 696).

²⁾ Per. RBL., 9 (1953), 92—106.

Najśw. Sakrament przechowywać stale na innym ołtarzu, by ułatwić Komunię św. wiernym ⁴⁾.

Niektórzy autorowie uważają, że podczas większych uroczystości, odpustów nowenn, nabożeństw majowych, czerwcowych, możnaby przechowywać Najśw. Sakrament nawet na kilku ołtarzach dla wygody wiernych ⁵⁾.

Wspomniany powyżej Kodeks Prawa Kanonicznego poleca następnie w kan. 1268 § 2, przechowywać Najśw. Sakrament w najprzedniejszym miejscu kościoła, a więc z zasady na ołtarzu głównym, chyba, że inny ołtarz wydawałby się odpowiedniejszym dla czci i kultu tak wielkiego Sakramentu. Także i przepisy liturgiczne wymagają nieraz przechowywania świętych Postaci w bocznym, a nie głównym ołtarzu, jak np. w trzy ostatnie dni Wielkiego Tygodnia ⁶⁾.

Jest także wskazany, żeby w kościołach katedralnych, kolegiackich i konwentualnych, celem uniknięcia niedogodności podczas nabożeństw chórowych odprawianych przy głównym ołtarzu, Najśw. Sakrament był przechowywany z reguły nie na głównym ołtarzu lecz bocznym lub w kaplicy ⁷⁾.

Rządcy kościołów winni dbać o to, by ołtarz Najśw. Sakramentu był ozdobniejszy od innych i samym swych wyglądem

⁴⁾ SRC., 2 iul. 1883, n. 3576, ad 6; 8 maii 1878, n. 3449, ad III.

⁵⁾ Vermeersch-Creusen, *Epitome Iuris Canonici, Melchoniae* 1934, II, n. 593. Por. SRC., 18 maii 1878, n. 3449.

⁶⁾ *Caeremoniale Episcoporum, Ratisbonae* 1902, I, II, c. XIII, n. 2; *Rituale Romanum, Taurini* 1926, tit. IV, c. I; *Missale Romanum, Romae* 1944, Rub. spec., fer. 5 in Coena Domini; Por. *Rit. Rom., Ecclesiis Poloniae accomodatum*, tit. IX, c. 6 et 7; *Instr. S. C. de disc. Sacramentorum*, 25 martii 1929 (AAS., 21 (1929) 631—642; Gaspari, *Tractatus can. de SS. Eucharistia, Parisiis* 1885, II, n. 986.

⁷⁾ Can. 1268 § 3; L. Köster przytaczając słowa kan. 1268 § 3, pisze: „Quae verba quasi verbotenus composita sunt ex textu Caeremonialis Episcoporum et ex Rituali Romano (Caeremoniale Episcop. I, cap. XII, et Rit. Rom. tit., IV., cap. I, n. 6). Nova est solum enumeratio expressa ecclesiarum, pro quibus haec ratio regulariter valet. Quapropter, iuxta normam can. 6, n. 2 verbo „opportunitum“ quod iam in iure antiquo adhibeatur, agitur de obligatione stricta, de qua etiam structura peculiaris et consuetudo immemorabilis non excusant, cui asservationi non satis fit, nisi per asservationem in altari quod est extra conspectum chori“ (*De custodia Eucharistiae, Romae* 1940, s. 211).

zewnątrznym pobudzał wiernych do nabożeństwa i pobożności⁸⁾.

Wyglądem zewnętrznym ołtarza liturgicznego zajmiemy się nieco niżej. Należy również pamiętać, że nad ołtarzem Najśw. Sakramentu nie może znajdować się sypialnia. Gdyby inaczej nie można było tego zmienić, Kongregacja św. Obrzędów poleca w takim wypadku zbudowanie baldachimu nad ołtarzem⁹⁾.

Ceremoniał Biskupi nie zabrania wprost przechowywania Najśw. Sakramentu na głównym ołtarzu, ale uważa za rzecz bardzo stosowną (*valde opportunum*), aby Eucharystię przechowywać na innym ołtarzu lub w kaplicy, gdzie nie mają miejsca uroczyste celebry. Dotyczy to przede wszystkim kościołów katedralnych. Stąd, gdyby wypadało sprawować jakieś funkcje pontyfikalne przy ołtarzu Najśw. Sakramentu, np. święcenia, przed rozpoczęciem ceremonii należałoby przenieść Najśw. Sakrament na inny ołtarz¹⁰⁾.

Rytuał Rzymski zaś postanawia, że Najśw. Sakrament winien być przechowywany na głównym ołtarzu, lub nawet na innym, bocznym, gdyby ten był ozdobniejszy i odpowiedniejszy w sprawowaniu funkcji liturgicznych¹¹⁾.

Wydawać by się mogło, że zachodzi tu sprzeczność między Ceremoniałem Biskupim, a Rytuałem Rzymskim. Jest to jednak sprzeczność tylko pozorna. Ceremoniał Biskupi, jak wiemy, dotyczy w pierwszym rzędzie kościołów katedralnych, zaś Rytuał Rzymski ma na uwadze inne kościoły, w których z reguły Najśw. Sakrament winien być przechowywany na głównym ołtarzu.

Dla pewnego rodzaju całości wspomnieć również wypada o przechowywaniu Najśw. Sakramentu w czasie trzech ostatnich dni Wielkiego Tygodnia według wymogów i uwag wpływających z przepisów prawa powszechnego¹²⁾. Na Wielki

⁸⁾ Can. 1268 § 4.

⁹⁾ SRC., 23 novembris 1880, n. 3525.

¹⁰⁾ Caeremoniale Episcoporum, 1. I, c. XII, n. 8.

¹¹⁾ Rituale Rom., tit., IV, c. I.

¹²⁾ Pomijam przepisy i zwyczaje partykularne spotykane w Polsce, innych krajach słowiańskich, w Niemczech itd.

Czwartek już wcześniej należy przygotować odpowiednie miejsce, gdzie stosownie do uwag podanych przez św. Kongregację dla Sakramentów z dnia 26 marca 1929 r.¹³⁾ i rubryk ksiąg liturgicznych¹⁴⁾, możnaby umieścić Hostię św. przeznaczoną do liturgii W. Piątku.

Najśw. Sakrament w myśl tej Instrukcji ma być przechowywany w kaplicy kościoła, bogato ubranej kwiatami i rzęsiście oświetlonej. Nie można jednak umieszczać tam obrazów czy też figur przedstawiających sceny Męki Pańskiej, czarnych opon i zasłon, a także relikwii świętych¹⁵⁾. Sama Hostia konsekrowana ma być umieszczona w bezpiecznym na klucz zamkniętym tabernakulum. Na zapytanie kto winien przechowywać klucz od tego tabernakulum św. Kongregacja Obrzędów odpowiedziała: „Iuxta alia decreta, Canonico vel Sacerdoti in crastinum celebraturo“¹⁶⁾. Najśw. Sakrament dla chorych jako Wiatyk przechowuje się zazwyczaj w puszcze w zakrystii lub też w pobliżu zakrystii, w miejscu odpowiednim i dogodnym, mówi Instrukcja. Takim odpowiednim miejscem według niej może być kaplica w pobliżu kościoła, mając na uwadze to, że jest to Wiatyk dla chorych, a nie Najśw. Sakrament przeznaczony do adoracji przez wiernych. W każdym wypadku musi być wykluczone niebezpieczeństwo znieważenia św. Postaci. Miejsce takie nie może również służyć dla celów świeckich. Tak przygotowane „tabernakulum“ ma być zamknięte na klucz i winna się przed nim palić wieczna lampka.

Gdyby nie było takiego odpowiedniego miejsca, puszkę z komunikantami, od Mszy św. W. Czwartku, przechowywać można razem z kielichem z Hostią św., a po ceremoniach W. Piątku, umieścić ją w innym stosownym miejscu, albo też można ją pozostawić tutaj do W. Soboty. Należy pogasić wtedy świecę i światła, pozostaje tylko wieczna lampka.

Jeżeli w danym kościele ceremonie W. Czwartku nie mają miejsca, puszka pozostaje w tabernakulum na ołtarzu, aż do

¹³⁾ AAS., 21 (1929) 631—642.

¹⁴⁾ Por. Ordo Hebdomadae Sanctae Instauratus.

¹⁵⁾ SRC., 15 decembr. 1896, n. 3339.

¹⁶⁾ SCR., 7 decembr. 1884, n. 2873; DD. 635, 813, 912, 2335, 2853, 2904.

zachodu słońca, dnia tego, a potem przenosi się ją do jednego z wymienionych powyżej miejsc.

Inaczej nieco wygląda przechowywanie Najśw. Sakramentu w trzy dni ostatnie Wielkiego Tygodnia u nas w Polsce¹⁷⁾, i wszędzie tam, gdzie spotykamy zwyczaj urządzania „Grobów“ i Rezurekcji Wielkanocnej.

Ołtarz liturgiczny. Ołtarz Najśw. Sakramentu w sposób szczególny winien odpowiadać wymogom przepisów Kościoła zawartych w rubrykach mszału, pontyfikału i kodeksu prawa kanonicznego. Uwagi niniejsze dotyczą wyglądu zewnętrznego ołtarza, inaczej mówiąc przepisów o ozdobie ołtarza.

Mszał rzymski wymaga by na ołtarzu były trzy obrusy lniane lub z konopi, przed użyciem poświęcone¹⁸⁾.

Antipedium winno być ozdobne z bogatego materiału w kolorze liturgicznym dnia; gdy przednia strona dolna ołtarza jest z marmuru może się obejść bez niego. Poza Mszą św., podczas wystawienia Najśw. Sakramentu antipedium winno być białe; przy żałobnym nabożeństwie czarne, ale gdy Najśw. Sakrament jest przechowywany na ołtarzu, wówczas fioletowe¹⁹⁾. Poza nabożeństwami ołtarz winien być nakryty pokrowcem, materia i kolor dowolny.

Krzyż ołtarzowy. Na ołtarzu, gdzie odprawia się Msza św., musi być krzyż²⁰⁾. Jeżeli nad ołtarzem jest wielka rzeźba, albo obraz Ukrzyżowanego, krzyż nie jest konieczny. W czasie wystawienia Najśw. Sakramentu można krzyż z ołtarza usunąć lub zostawić, nawet w czasie Mszy św., według zwyczaju²¹⁾.

Krzyż nie może być zbyt mały, by mogli go widzieć również i wierni²²⁾. Krzyż ołtarzowy zasłania się fioletową zasłoną od

¹⁷⁾ Por. *Rituale Romanum Eccl. Poloniae accomdatum*, Katovicis 1927, tit., IX, c. 7—9.

¹⁸⁾ *Missale Rom., Rubr. gen., tit. XX; Caeremoniale Episcoporum*, t. I, c. XII, n. 11; *Rituale Rom., tit. VIII, c. XXI*

¹⁹⁾ SRC., 20 martii 1869.

²⁰⁾ *Missale Rom., Rubr. gen., tit. XX*: „Super altare Crux collocetur in medio“.

²¹⁾ SRC., 17 septembris 1741, n. 2365, ad 1.

²²⁾ SRC., 17 septembr. 1882, n. 2621, ad 7.

I Nieszporów Męki Pańskiej, aż do adoracji Krzyża w W. Piątek²³⁾. Na czas ceremonii W. Czwartku tylko krzyż na głównym ołtarzu ma białą zasłonę, inne, opony fioletowe i nieprzejrzyste.

Krzyż umieszcza się nad ołtarzem, pośrodku i ma dominować nad świecami²⁴⁾. Nie można nigdy umieszczać krzyża na tronie²⁵⁾, lub na drzwiczkach tabernakulum. Poświęcenie krzyża jest wskazane, ale nie konieczne.

Świeczniki - świece. Świeczniki mogą być z drzewa, lub metalu jak np. złota, srebra, miedzi, cynku i innych metali. Ustawia się je na predeli lub dalszej nastawie, z obu stron krzyża, w parzystej liczbie. Nie można używać w tym celu świeczników trój, pięcio, wieloramiennych. Takie świeczniki można dostawić tylko na ołtarz w czasie wystawienia Najśw. Sakramentu²⁶⁾. Lichtarzy ołtarzowych nie należy stawiać przy katafalku.

Liczba świec: dla ołtarza głównego i ołtarza Najśw. Sakramentu — sześć świec, a dla ołtarza bocznego cztery, lub przynajmniej dwie.

W czasie Mszy św. cichej winny się palić tylko dwie świece; ze względu na osobę celebransa nie wolno więcej świec zapalać, chyba, że Msza św. nie jest ściśle prywatna, choć czytana, np. parafialna, szkolna, wspólna seminaryjna, albo celebrans jest biskupem²⁷⁾.

Używanie sztucznych świec z drzewa, metalu z nastawkami woskowymi nie jest wprawdzie zakazane, ale nie odpowiada symbolice świecy²⁸⁾.

Kwiaty na ołtarzu. Ołtarze należy zdobić kwiatami. Jest rzeczą pewną, że jedną z najpiękniejszych ozdób ołtarza są kwiaty, o ile te nie są sztuczne. Kwiaty sztuczne na ołtarzu są często symbolem bezduszości oraz wyrazem zatracania po-

²³⁾ D. 3448.

²⁴⁾ SRC., 16 iunii 1904, n. 4136, ad 2.

²⁵⁾ SRC., iunii 1883, n. 3576, ad 3.

²⁶⁾ Por. SRC., 16 septembris 1865, n. 3137, ad 1; D. 3780, ad 4.

²⁷⁾ Por. De Carpo-Moretti, Caeremoniale..., Taurini 1932, s. 353.

²⁸⁾ SRC., 11 mai 1877, n. 3448.

czucia piękna i właściwej symboliki kwiatu²⁹⁾. Ozdoba ołtarza kwiatami wymaga jednak pewnej umiejętności i poczucia umiaru; musi być dyskretna i mieć na celu uwydatnienie samego ołtarza. Poza tym winna harmonizować z rokiem liturgicznym. W Adwencie i W. Poście, kwiaty winny zniknąć z ołtarza, z wyjątkiem III niedzieli Adwentu i IV niedzieli W. Postu.

Należy jeszcze dodać, że nie wolno umieszczać kwiatów na i przed tabernakulum³⁰⁾.

Tabernakulum eucharystyczne. — Przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące tabernakulum są jasne i dość szczegółowe³¹⁾.

Najśw. Sakrament, czytamy w kan. 1269 §§ 1—3, należy przechowywać w nieruchomym tabernakulum, umieszczonym w środkowej części ołtarza. Z ważnych jednak powodów, uznanych przez Ordynariusza miejscowego, można nocną porą przechowywać Najśw. Sakrament poza ołtarzem, w miejscu bezpiecznym byle odpowiednim, na korporale i winna się tam palić wieczna lampka³²⁾.

Tabernakulum winno być artystycznie zbudowane (affabre extractum), zewsząd szczerlnie zamknięte i ozdobione według przepisów liturgicznych³³⁾. Wynika stąd, że budowa tabernakulów w formie skrytek obok ołtarza jest zakazana prawem kodeksowym, które przy tabernakulum eucharystycznym kładzie szczególny nacisk na następujące okoliczności:

1) Aby tabernakulum było z reguły na głównym ołtarzu, jako miejscu najprzedniejszym: „pozostawiając roztropnej pomysowości proboszczów zwłaszcza większych miast, takie urządzenie ołtarza Najśw. Sakramentu, by zwracał na siebie

²⁹⁾ Por. X. J. Wierusz-Kowalski, *Liturgika*, Warszawa 1955, s. 77.

³⁰⁾ SRC., 22 ianuarij 1701, n. 2067, ad 10.

³¹⁾ Por. can. 1269; Por. także Decr. S. Congr. de Prop. Fide, 13 aprilis 1807, n. III; SRC., 10 iunii 1602, n. 96, ad 5; *Rituale Rom.*, tit. IV, c. I, n. 5.

³²⁾ O przechowywaniu Najśw. Sakramentu poza ołtarzem patrz s. 43.

³³⁾ Urzędowym komentarzem do tego kanonu jest Instrukcja św. Kongregacji dla Sakramentów z dnia 26 maja 1938 r. (AAS., 30 (1938), 193).

uwagę wiernych, był wyrazem czci i uszanowania Najśw. Sakramentu³⁴⁾.

2) W środkowej części ołtarza³⁵⁾.

3) Tabernakulum ma być zewsząd szczelnie zamknięte, mocno przytwierdzone do ołtarza, silnie z nim, złączone, celem uniemożliwienia usunięcia tabernakulum bez większych trudności (tabernakulum inamovibile). Tego nakazu kościoła nie może znieść nawet stuletni lub niepamiętny zwyczaj, co podkreśla zresztą św. Kongregacja dla Sakramentów w instrukcji z dnia 26 maja 1938 r.³⁶⁾.

Vermeersch-Creusen uważa, że ową nieusuwalność (inamovibilitatem) można rozumieć w sensie moralnym, tzn. wystarczy jeżeli z pewnym trudem możnaby usunąć tabernakulum z ołtarza³⁷⁾.

Niemniej jednak trzeba zaznaczyć, że św. Kongregacja dla Sakramentów w Instrukcji z 1938 r., stawia pod tym względem znacznie większe wymagania: „...Tak zbudowane tabernakulum, czytamy tam, powinno być przytwierdzone i połączone

³⁴⁾ S. Congr. de Sacramentis, 25—26 Martii 1926 (AAS., 21 (1926), 631).

³⁵⁾ Capello, De Sacramentis, I, n. 329, — tak o tym mówi: „Si queras utrum ex consuetudine possit asservari Eucharistia in tabernaculo ad latus altaris vel alibi posito, negative respondendum, attentis legibus liturgicis“.

Niektórzy komentatorowie jak Claeys, *Selecta capita Codicis iuris analytice proposita et brevi com. adaucta*, oraz Claeys Simenon *Manuale iuris canonici*, powołując się na kan. 5, są zdania, że na mocy niepamiętnego zwyczaju możnaby Najśw. Sakrament przechowywać w tabernakulum umieszczonym obok ołtarza.

Vermeersch Creusen dochodzi do takiego wniosku: „Itaque SS. Eucharistia non potest ad latus altaris in pariete, neque in turricula, etiam elegantissima prope altare, salvo tamen iure immemorabilis consuetudinis. Nec tabernaculum portatile seu amovibile per se admittitur“ (Epitome, II, n. 594).

³⁶⁾ AAS., 30 (1933), 198. Por. także *Hortationem* eiudsem Congregationis, 10 Februarii 1941 a., De Instructione, die 26 Maii data studiosius servanda (AAS., 33 (1941), 57).

³⁷⁾ „Ista inamovibilitas intellegi potest moraliter, i. e. sufficit ut difficile possit amoveri, speciem habet tabernaculi inamovibilis, sicut de ipso altari fixo dicitur“ (Epitome, II, n. 594).

za pomocą żelaznych sztab z ołtarzem lub ścianą przeciwną“³⁸⁾. Wynika stąd, że chodzi tu nie tylko o nieusuwalność moralną, ale także fizyczną.

4) Tabernakulum winno być artystycznie i według przepisów liturgicznych zbudowane i ozdobione³⁹⁾. Samo uszanowanie jakie winniśmy tak wielkiemu Sakramentowi nakazuje, by tabernakulum było pięknie, artystycznie i solidnie zbudowane. Przepisy Kościoła nie określają jednak bliżej sposobu budowy, materiału i formy tabernakulum⁴⁰⁾.

Uzupełnieniem przepisów kodeksowych co do tabernakulum jest wspomniana już wyżej Instrukcja św. Kongregacji Sakramentów z 26 maja 1938 r.⁴¹⁾, a z której poniżej podajemy pewne wyjątki w dosłownym brzmieniu: „Na zasadzie przepisów liturgicznych tabernakulum może być zbudowane z drewna, marmuru lub materiału, który jest najtrwalszy; najważniejsza część winna być zbudowana z najtrwalszego materiału, oddzielne zaś części niech ściśle będą ze sobą spojone, zamek niech daje pewność największego bezpieczeństwa i silnie niech przylega do drzwiczek, których zawiasy mają być mocno zbudowane i przytwierdzone“.

W Instrukcji św. Kongregacji dla Sakramentów z dnia 26 marca 1929 r. Stołica Apostolska zwraca uwagę, aby tabernakula chronić przed zbyt niską temperaturą i wilgocią, która źle wpływa na przechowywanie św. Postaci⁴²⁾.

Św. Karol Boromeusz, a także cytowana instrukcja zaleca wewnątrz tabernakulum metalowego wykładać drzewem, korciem, lub innym podobnym materiałem usuwającym wilgoć⁴³⁾.

W tejże samej Instrukcji na temat tabernakulum czytamy dalej: „Gdzieniegdzie Biskupi dla większego zabezpieczenia Eucharystii polecili, iżby całe tabernakulum było metalowe.

³⁸⁾ AAS., 30 (1938), 199—200.

³⁹⁾ SRC., 7 augusti 1878, n. 3254.

⁴⁰⁾ Por. Capello, De Sacramentis, I, 329; Gasparri, l. c. II, 994.

⁴¹⁾ AAS., 30 (1938), 198—207.

⁴²⁾ AAS., 22 (1929) 628.

⁴³⁾ Instr. Fabr. Ecclesiae, Ratti Achilles, Acta Ecclesiae Mediolanensis, Mediolani 1892, II, 1425; Leitner, Hanbuch des kath. Kirschenrechts, V, 466, AAS., 30 (1938), 199.

Ten przepis, gdzie został wprowadzony, winien być bezwzględnie zachowany, jak mówi Kardynał Piotr Gasparri. Byłoby najlepiej, gdyby tabernakulum było prawdziwą żelazną szkatułą, którą kasą ogniotrwałą nazywają, które by nie dało się przedziurawić, ani wyłamać za pomocą zwykłych złodziejskich sposobów. Tak zbudowane tabernakulum, silnymi żelaznymi sztabami mocno z ołtarzem powinno być spojone w jego najniższym stopniu lub pod ścianą przeciwległą. Te zaś żelazne szkatuły winny być zrobione, albo w formie cyborium, które następnie płytami marmurowymi należy pokryć, i innymi ozdobami upiększyć, żeby przedstawiały się estetycznie, stosownie do wspomnianego kanonu 1269 § 2; lub przynajmniej tak je należy zrobić, iżby można je wstawić do tabernakulów już istniejących. Takie tabernakula nazywają się tabernakulami bezpieczeństwa, *de securitate*, tabernakulami ogniotrwałymi. Dla uniknięcia jakichkolwiek wątpliwości co do zachowania przepisów liturgicznych przy budowaniu tych tabernakulów, należy mieć na uwadze odpowiedź św. Kongregacji Obrzędów z dnia 1 kwietnia 1908 r.: na zapytanie skierowane w imieniu Ordynariusza Kościelnej prowincji Milwauken w Ameryce Północnej przez pewnego kapłana, który dla zatwierdzenia przedstawił nowe tabernakulum bardzo solidnej roboty i tak zbudowane, że nie było w sprzeczności z rubrykami Rytuału Rzymskiego, ani z dekretami tejże św. Kongregacji: „Zainteresowanego kapłana należy zawiadomić, że odpowiedź św. Kongregacji Obrzędów w podobnym wypadku była dana dnia 18 marca 1898 r., a mianowicie: cel wynalazcy godzien pochwały; załatwienie zaś sprawy i doprowadzenie do skutku należy do miejscowych Ordynariuszów“.

Podobnie w sprawie Superioren, o nowym sposobie przechowywania Najśw. Sakramentu, Najprzewielebniejszy Ks. Biskup by ze spokojnym sumieniem mógł zatwierdzić pewne tabernakulum, zwrócił się do św. Kongregacji Obrzędów z zapytaniem: „Czy zadośćuczyni przepisom liturgicznym opisana forma drzwiczek półokrągłych obracających się na kulkach bez zawiasów, tak, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby tę formę biskup mógł kapłanom polecić, czy też tabernakulum ma mieć:

drzwiczki z zawiasami i w ten sposób zamykane“. Św. Kongregacja Obrzędów po otrzymaniu opinii Komisji Liturgicznej, dnia 8 maja 1908 r., odpowiedziała: „W danym wypadku nic się nie sprzeciwia, reszta zaś należy do Ordynariusza“.

Następnie św. Kongregacja nie zobowiązuje do nabycia tych tabernakulów do kościołów, które posiadają już zwykle tabernakula, byleby tylko były one dostatecznie bezpieczne, chociaż zaleca je w kościołach nowych. Jedno usilnie zaleca Biskupom, aby ze względu na ich troskę czuwali, aby i zwykle tabernakula, których używa się w kościołach ich diecezji, na tyle były mocne, aby wszelkiego niebezpieczeństwa świętokradzkiej profanacji uniknąć można; te zaś, które nie są całkiem bezpieczne, należy usunąć⁴⁴⁾.

Przy budowie nowych tabernakulów dobrze jest mieć na uwadze wskazówki św. Boromeusza⁴⁵⁾. W świetle tych wskazówek tabernakulum eucharystyczne winno mieć kształt przybytku królewskiego, domku sakramentalnego, dostosowane do stylu kościoła. Domek ten może być jak mówi, św. Karol Boromeusz, formatu okrągłego (owalnego), sześćo-ośmiobocznego, kwadratowego, zależnie od nastawy ołtarzowej jak i samego kościoła. Takie tabernakulum winno być tak obszerne (pojemne), by mogło pomieścić w swym wnętrzu co najmniej dwie puszkę i kustodię na Hostię św.; wysokość zaś proporcjonalne do objętości, tak by zwracało na siebie uwagę wiernych.

Pożądaną jest rzeczą zdaniem autorów, aby tabernakulum umieszczać nie na samej, lecz nieco ponad mensą ołtarza, tak by kanon ołtarzowy nie zasłaniał drzwiczek tabernakulum⁴⁶⁾.

Podobnie, myślą Kościoła i życzeniem, jest, by tabernakulum na ołtarzu było nie tylko punktem centralnym, ale jego budowa i sposób umieszczenia winien być tego rodzaju, by dla patrzącego nań stanowiło jedną organiczną całość z ołtarzem⁴⁷⁾.

⁴⁴⁾ AAS., 30 (1938) 199.

⁴⁵⁾ C. Boromeus, Instr. Fabr. Ecclesiae (Ratti, l. c., II, 1426); Por. także Conc. prov. Mediolanense IV (Ratti, tamże, 349).

⁴⁶⁾ Schmid, l. c., 289—290.

⁴⁷⁾ Tamże, 287.

Tak zbudowane tabernakulum winno być przyozdobione stosownie do możliwości kościoła, a więc na zewnątrz, przynajmniej, stosownie pomalowane lub w inny sposób przyozdobione, najlepiej rzeźbami, lub innymi ornamentami, czy wreszcie poźłocone lub posrebrzone⁴⁸⁾.

Wnętrze tabernakulum, niezależnie od tego czy jest ono metalowe, czy z drzewa winno być poźłocone, lub wybite białą jedwabną materią lub złotą lamą, brokatem⁴⁹⁾. Materia taka zgodnie z wolą i myślą prawodawcy ma być stosowna (*conveniens*), a więc nie musi być koniecznie biała, może być także złota lub srebrna⁵⁰⁾.

Należy jeszcze pamiętać, że drzwiczki tabernakulum winny być tak duże, by wierni podczas prywatnego wystawienia mogli widzieć puszkę z Najśw. Sakramentem⁵¹⁾. Poza tym św. Kongregacja Obrzędów zakazała umieszczania okienek, przez które widać by było Najśw. Sakrament⁵²⁾. Drzwiczki mogą się składać z dwóch części. Można też za drzwiczkami wewnątrz tabernakulum umieszczać zasłonę w rodzaju firaneczki⁵³⁾. Nad tabernakulum winno być miejsce na tron eucharystyczny. Samo tabernakulum nie może być zbyt odosunięte ku tyłowi ołtarza, żeby nie zachodziła potrzeba zbytniego przechylania się przy otwieraniu drzwiczek; nie może też przeszkadzać przy odprawianiu Mszy św.

Nowe tabernakulum należy poświęcić. Dawniej co do tego nie było zgodności wśród kanonistów i liturgistów. Opinia prawdopodobniejsza przeczyła nawet potrzebie takiego poświęcenia. Kard. Gasparri pisał na ten temat: „*Tabernaculum proprie dictum... non benedicitur*“⁵⁴⁾. Tej opinii dzisiaj już nie da

⁴⁸⁾ Capello, *De Sacramentis*, I, n. 329, tak pisze: „*Si ligneum sit debet esse exterius eleganter depictum; et nonnisi ex concessione S. Sedis, seu S. C. EE. 13 iul. 1659, PP. Capuccini retinere possunt tabernaculum ligneum, affabre elaboratum, quod rudi colore est depictum*“.

⁴⁹⁾ Por. SRC., 20 Iunii 1899, n. 4035, ad IV.

⁵⁰⁾ SRC., 20 Iunii 1899, n. 4035.

⁵¹⁾ *De Amicis*, *Il Caeremoniale Completo*, Romae 1903, I, 22.

⁵²⁾ SRC., 20 septembr. 1806, n. 2564.

⁵³⁾ *Rituale Rom.*, I, VIII, c. XXIII.

⁵⁴⁾ Gasparii, I. c., n. 1008.

się utrzymać; albowiem na przedłożone zapytanie: „Czy tabernakulum ma być poświęcone zanim umieści się tam Najśw. Sakrament“, św. Kongregacja Obrzędów dnia 20 czerwca 1899 r., odpowiedziała „twierdząco“⁵⁵⁾.

Formułę poświęcenia podaje Rytuał Rzymski⁵⁶⁾, a także Mszał Rzymski, po formularzach Mszy żałobnych pt. „Benedictio tabernaculi seu vasculi pro sacrosancta Eucharistia conservanda“.

Poświęcenie to jest zarezerwowane Ordynariuszowi, jednak na mocy kanonu 1304, poświęcenia może dokonać proboszcz i rektor w swoim kościele.

Powszechny i niepamiętny zwyczaj wymaga umieszczenia korporantu w tabernakulum eucharystycznym, względnie paliki⁵⁷⁾. Rubryki ksiąg liturgicznych w tym wypadku nie wymagają korporantu, lecz tylko do odprawiania Mszy św., przy rozdzielaniu Komunii św. i wystawieniu Najśw. Sakramentu. Oprócz tego Kodeks Prawa Kanonicznego, oraz Instrukcja św. Kongregacji dla Sakramentów z maja 1938 r., nakazują używania korporantu także przy przechowywaniu Najśw. Sakramentu, poza ołtarzem (*asservatio extraordinaria*). Stąd można wysnuć wniosek, że jeżeli St. Apostolska nakazuje używanie korporantu do przechowywania Najśw. Sakramentu poza ołtarzem, to należy go używać także przy przechowywaniu na stałe w tabernakulum ołtarzowym⁵⁸⁾.

Tabernakulum eucharystyczne ma służyć do przechowywania Najśw. Sakramentu i choć nie zawsze tak było zwyciężyła ostatecznie zasada postawiona po raz pierwszy przez św. Ka-

⁵⁵⁾ D. 4035, ad 4.

⁵⁶⁾ *Rituale Rom.*, tit. VIII, c. XIII.

⁵⁷⁾ Capello, *De Sacramentis*, n. 329; Kóster zauważa słusznie, że taka opinia nie jest całkiem pewna, powołując się przy tym na dekret SRC., n. 2932, ad 4, który pozwala na użycie paliki przy rozdzielaniu Komunii św. (*De Custodia Eucharistiae*, s. 221, nota 48).

⁵⁸⁾ Claeys Bounaert-Simenon (*l. c.*, III, n. 86); Capello (*De Sacramentis*, n. 329), stwierdzają, że istnieje taki powszechny zwyczaj, ale sami nie uważają za ścisły obowiązek używania korporantu do przechowywania Najśw. Sakramentu w tabernakulum; *De Amicis II Caeremoniale Completo*, I, n. 11 i inni opowiadają się za używaniem korporantu.

rola Boromeusza, że w tabernakulum nie wolno nic przechowywać poza Eucharystią.

Tak samo postanawia Kodeks Prawa Kanonicznego i rubryki Rytuału Rzymskiego⁵⁹). Nakaz Kościoła zawarty w tych księgach i wyrażający się w słowach: „tabernaculum... ab omni alia re vacuum“ — powszechnie jest rozumiany w ten sposób, że tabernakulum można umieszczać tylko te naczynia eucharystyczne, które aktualnie zawierają św. Postacie, oraz te które nie są puryfikowane⁶⁰).

W razie potrzeby można by tam wstawić także kielich niepuryfikowany wraz z jego liturgicznym ubiorem.

Przechowywanie Najśw. Sakramentu poza ołtarzem.

1. Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 1269 § 3, pozwala, gdy zajdzie poważna przyczyna uznana przez Ordynariusza miejsca, na przechowywanie Najśw. Sakramentu w miejscu bezpiecznym i odpowiednim na czas nocy poza kościołem lecz na korporale i z zachowaniem kanonu 1271, który nakazuje by w miejscu takiego przechowywania paliła się wieczna lampka. Urzędowym komentarzem do tych postanowień kodeksowych jest Instrukcja św. Kongregacji dla Sakramentów z dnia 26 maja 1938 r.

Takim miejscem przechowywania Eucharystii poza ołtarzem może być zakrystia⁶¹). Gdyby zaś takiego bezpiecznego

⁵⁹) Por. can. 1269 §2; *Rituale Romanum*, tit. IV, cap. I, n. 6.

⁶⁰) Por. Capello, *De Sacramentis*, I, n. 330; Leitner, *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, V, 467; Regatillo, *Institutiones Iuris Canonici*, Sal Terrae-Santader 1949, II, n. 105, tak pisze: „Ab omni alia re vacuum. Ibi reponenda est pyxis supra corporale benedictum... contra mentem canonis non erit capsulam vel vasculum cum claruro calcio vel alia re siccante collocare, ad humiditatem vitandam“.

⁶¹) Instrukcja św. Kongregacji dla Sakramentów z 15 września 1943 r. „De custodia Eucharistiae occasione bellorum“, n. 5, wyjaśnia, że tym bezpiecznym miejscem może być jakiś specjalny „schowek“ pod kościołem, w zakrystii, albo w domu parafialnym, zwłaszcza, jeżeli Najśw. Sakrament jest zamknięty w kasie pancерnej, chroniącej od ognia, wilgoci i innego niebezpieczeństwa — wmontowanej w mur kościoła, z zachowaniem o ile to możliwe, praw liturgicznych i wspomnianej już

i odpowiedniego miejsca nie można było znaleźć ani w kościele, ani w zakrystii, wówczas możnaby umieścić Najśw. Sakrament w wypadku takiej potrzeby także i w innym miejscu nawet prywatnym. Obowiązkiem zaś proboszcza będzie troska o to, aby św. Postacie były przechowywane „cum debita reverentia et honore“⁶²).

Do takiego jednak przechowywania Najświętszego Sakramentu wymagane są następujące warunki:

1) Musi być poważna przyczyna, a więc np. niebezpieczeństwo świętokradzkiej kradzieży, czy też znieważenia i zbeszczeszczenia św. Postaci, skradzenia drogocennej puszkki, w której jest przechowywany Najśw. Sakrament. Wprawdzie temu drugiemu można by zapobiec przez usunięcie drogocennych naczyń z tabernakulum, zastępując je puszką ze szkła, czy korpował, ale taki sposób został przez Kongregację Obrzędów wyraźnie zakazany⁶³).

2) Przechowywanie Najśw. Sakramentu poza ołtarzem dotyczy tylko pory nocnej⁶⁴). W czasie dnia bowiem, poza nadzwyczajnymi wypadkami, niebezpieczeństwo znieważenia św. Postaci prawie nie istnieje, albo też łatwiej mu zapobiec. A gdyby takiego niebezpieczeństwa nie można oddalić w inny sposób nawet w czasie dnia, wówczas należy prosić Stolicę Apostolską o indult zezwalający na przechowywanie Najśw. Sakramentu poza ołtarzem⁶⁵).

Instrukcji św. Kongregacji dla Sakramentów z 1938 r. (AAS., 35 (1943) 282—285).

⁶²) AAS., 30 (1938), 202: „Hic locus de more est sacrarium, dummodo reapse sit locus tutior et decens, vel arca solidissima et optime clausa, si haec sit praeferenda, muro inserta in quadam ecclesiae pariete. Quodsi nec ecclesia nec sacrarium necessariam perhibebant securitatem, Eucharistia poterit retineri in aliquo loco tutione, etiam privato tunc parrocho est cura adhibenda, ut debita reverentia et honore SSimum Sacramentum custodiat, neque minuat fides fidelium in praesentia reali“.

⁶³) Por. DD. 3511; 3527.

⁶⁴) O innych postanowieniach St. Apostolskiej na czas wojny, powiemy nieco dalej.

⁶⁵) W Instrukcji S. Congr. de disciplina Sacramentorum z 15 września 1943 r., znajdujemy pewnego rodzaju uzupełnienie i wyjaśnienie

3) Osąd o tym, czy w danym wypadku zachodzi „*causa gravis*“ do przechowywania Eucharystii poza ołtarzem należy do Ordynariusza, a nie do rektora kościoła. I chociażby taka wystarczająca przyczyna istniała, a nie została uznana przez Ordynariusza, w myśl prawa kodeksowego nie można by przechowywać Najśw. Sakramentu poza kościołem. Dotyczy to również kościołów należących do zakonów wyjętych ⁶⁶⁾.

4) Miejsce przechowywania winno być bezpieczne i odpowiednie. Najlepiej, jeżeli to możliwe, w samym kościele lub zakrystii, lecz miejsce takie może być również poza kościołem. W wyborze miejsca należy się kierować większym bezpieczeństwem.

Pozostałe postanowienia Stolicy Apostolskiej zawarte w Kodeksie, Instrukcjach św. Kongregacji dla Sakramentów i dekretach Kongregacji Obrzędów nie są rzeczą nową, jeżeli chodzi o używanie puszk, korporału, czy wreszcie sposobu przenoszenia Najśw. Sakramentu do bezpiecznego miejsca ⁶⁷⁾. Są to raczej tylko przypomnienia, że przepisy te, o ile możliwości, należy również zachować nawet w wypadkach nadzwyczajnych.

Jeżeli chodzi o wypadki nadzwyczajnego przechowywania Najśw. Sakramentu w miejscu prywatnym poza kościołem np. w wypadku zburzenia kościoła, czy też jego gruntownego remontu, a dostęp do St. Apostolskiej, jest albo całkiem niemożliwy, albo utrudniony, wówczas Ordynariusz loci na mocy kan. 81, może udzielić takiego pozwolenia, dokąd trwa przy-

odnośnie tego drugiego warunku: „...ubi talis asservationis modo magis consuli dicebatur securitati Sanctissimae Eucharistiae praesertim, adversus fures: at hoc valere etiam bellicis offensionibus evidens est. et quidem etiam diurno tempore, si necesse sit“.

⁶⁶⁾ Scheuermann, Die Exemption, Paderborn 1938, s. 135.

⁶⁷⁾ S. Congr. de Prop. Fide, 3 Augusti 1803, et 23 Augusti 1852 Colletanea S. Congr. de Prop. Fide, n. 1079, ad 2; vol. I, n. 751; Gasparri, De Eucharistia, n. 975; Słowa: „servatis de iure servandis“ należy tu rozumieć: „dummodo lampas die ac nocte accensa coram retinetur“ (SRC., 14 Maii 1889, n. 3706, ad 2). Eucharystię należy umieścić na korporale, w naczyniu zamkniętym. — Przeniesienia Najśw. Sakramentu dokonuje kapłan w asyście ministranta z zapalonym światłem, ubrany w komżę i stułę. Por. Instrukcję de disciplina Sacramentorum 26 mai 1938 a. (AAS., 30 (1938), 202.

czyzna, lub też do otrzymania takiego pozwolenia St. Apostolskiej⁶⁸⁾.

Gdyby zaś i do Ordynariusza dostęp był niemożliwy, wówczas sam kapłan, w pewnych i nadzwyczajnych wypadkach, mógłby umieścić Najśw. Sakrament i przechowywać Go poza kościołem, albowiem Kościół nie chce nigdy narażać swych wiernych na duchowe straty.

Nasuwa się jeszcze pytanie, czy Ordynariusz miejsca, mógłby nakazać taki sposób przechowywania Najśw. Sakramentu poza ołtarzem? Twierdząco odpowiada na to pytanie Many⁶⁹⁾. Rozważmy jednak dokładnie słowa kan. 1269 § 3. W świetle tego kanonu Ordynariusz mógłby to uczynić w poszczególnym i nadzwyczajnym wypadku, gdyby zaistniała poważna przyczyna, np. w czasie wojny, niebezpieczeństwo ciągłych nalotów. Nie mógłby jednak Ordynariusz takiego sposobu przechowywania przepisać, czy nakazać dla wszystkich kościołów swej diecezji, bez wyjątku np. w statutach diecezjalnych⁷⁰⁾.

Takie same prawo, stosownie do kan. 81, przysługuje także ordynariuszowi zakonnemu⁷¹⁾.

Stolica Apostolska w liście św. Kongregacji dla Sakramentów z dnia 15 sierpnia 1943 r., skierowanym do Ordynariuszów, podała pewne normy mające na celu zabezpieczenie Najśw. Sakramentu przed niebezpieczeństwami nowoczesnej wojny, zwłaszcza ataków nieprzyjacielskich z powietrza⁷²⁾. Czytamy tam, że Najśw. Sakrament można przechowywać poza ołtarzem nie tylko w nocy, ale nawet i w dzień o ile przemawia za tym poważna przyczyna zaaprobowana przez Ordynariusza⁷³⁾.

⁶⁸⁾ Capello, *De Sacramentis*, I, n. 320; Coronata, *Institutiones*, II, n. 845.

⁶⁹⁾ „Ergo praecipientibus Ordinariis, hoc ius extraordinarium servandum est“. (Many, *Praelectiones de Missa...*, Paris 1903, n. 151, 5°).

⁷⁰⁾ Por. Capello, *De Sacramentis*, I, n. 332, n. 3; Por. *Instr. de custodia Eucharistiae occasione bellarum*, (AAS., 35 (1943), 282—285).

⁷¹⁾ Capello, l. c.

⁷²⁾ AAS., 35 (1943), 284—285.

⁷³⁾ AAS., 35 (1943), 284.

W nagłych wypadkach, gdy czas nie pozwala na zwrócenie się do Ordynariusza, o pozwolenie, wystarczy pozwolenie domniemane (*licenta praesumpta*) do tego, aby „*per modum actus*“, można było przechowywać Najśw. Sakrament poza ołtarzem.

Ordynariusze otrzymali nawet władzę od St. Apostolskiej w tym liście do odwołania, według ich roztropnego uznania, na pewien czas przechowywania Najśw. Sakramentu w tych kościołach i kaplicach, które znajdują się na terenach szczególnie zagrożonych, dokąd to niebezpieczeństwo trwa. Chodzi tu przede wszystkim o oratoria prywatne i kaplice półpubliczne, gdzie nie ma na miejscu kapłana lub diakona, mogącego w wypadku niebezpieczeństwa przenieść Najśw. Sakrament w bezpieczne miejsce. Nie dotyczy to jednak kościołów parafialnych i innych znaczniejszych.

Zgromadzenia zakonne tak męskie jak i żeńskie, które mają swe półpubliczne kaplice, w czasie np. nalotów mogą przechowywać Najśw. Sakrament w schronie, jeśli ten jest dla Zgromadzenia tylko przeznaczony, a zarazem jest miejscem ku temu odpowiednim.

Winna się w miejscu takiego przechowywania palić wieczna lampka w dzień i w nocy, przed Najśw. Sakramentem przechowywanym w tabernakulum okrytym konopeum.

Podobnie można by uczynić także w kościołach miast, które narażone są na szczególne niebezpieczeństwo w czasie działań wojennych. Jeżeli pod kościołem jest jakaś krypta, lub kaplica, to można by tam przechowywać Najśw. Sakrament w odpowiednim tabernakulum z zachowaniem tego co powiedziano powyżej. Takim miejscem może być również dom parafialny, plebania, zwłaszcza, gdy św. Postacie chroni od ognia kasa pancerna, zrobiona, o ile to możliwe z zachowaniem prawa liturgicznego i wymogów Instrukcji św. Kongregacji dla Sakramentów z 26 maja 1938 roku.

(c. d. n.)